

Handwritten text in a cursive script, likely Mongolian or Tibetan, arranged in several lines. The text is oriented vertically on the page.

A Nagy Mongol Birodalom: Dzsingisz kán és Ögödej kagán

Birtalan Ágnes

2024

**A ppt-k letölthetők lesznek az
alábbi webhelyről:**

birtalan.innerasia.hu

Egyetem: Nagy Mongol Birodalom

Primer források 1.

Belső források

- *A mongolok titkos története*. Fordította és jegyzetekkel ellátta Ligeti Lajos. Budapest, Gondolat Kiadó 1962. (Osiris Kiadó 2004.) Lásd a Terebess.hu oldalon is. (2024.09.08.)
- *Nagy sárga krónika a régi mongol kánok származásáról*. Fordította, a jegyzeteket és az előszót írta: Tóth Zsolt, a bevezető tanulmányt írta: Birtalan Ágnes. Budapest, Magyarorsággkutató Intézet 2023. Lásd még az alábbi linken: <https://birtalan.innerasia.hu/download/> (2024.09.08.)

Primer források 2.

Külső források

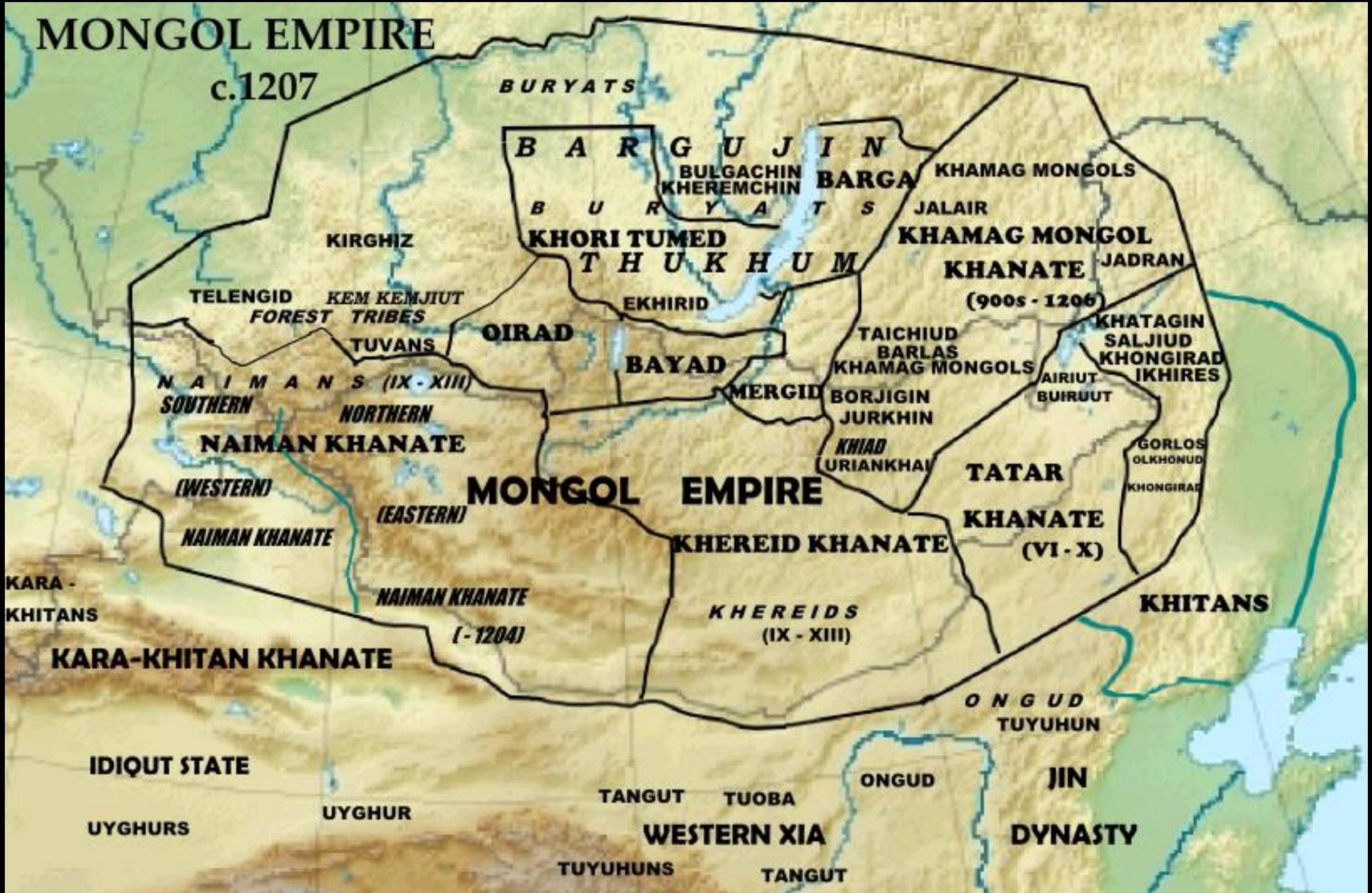
- Plano Carpini útijelentése 1247-ből. In: Györffy György (szerk.) Julianus barát és napkelet fölfedezése. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó 1986. 91–183. Lásd a Terebess.hu oldalon is. (2024.09.08.)
- Rubruk útleírása 1255-ből. In: Györffy György (szerk.) Julianus barát és napkelet fölfedezése. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó 1986. 201–380. Lásd a Terebess.hu oldalon is. (2024.09.08.)
- Marco Polo utazásai. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: Vajda Endre. Budapest, Gondolat Kiadó 1984.

Tanulmányok: szövetség és legitimitás

- Birtalan, Ágnes: Rituals of Sworn Brotherhood (Mong. *anda bol-*, Oir. and, *ax düü bol-*) in Mongol Historic and Epic Tradition. In: Zimonyi, István (ed.) *Chronica. Annual of the Institute of History, University Szeged*. 7–8. (2007–2008) 44–56.
- Birtalan, Ágnes: The Mongolian Great Khans in Mongolian Mythology and Folklore. *AOH* 58.3. (2005) 299–311.
- Sinor, Denis: The Making of a Great Khan. In: Kellner-Heinkele, Barbara (ed.) *Altaica Berolinensia, The Concept of Sovereignty in the Altaic World. Permanent International Altaistic Conference 34th Meeting Berlin 21–26 July, 1991*. Wiesbaden, Harrassowitz Verlag 1993. 241–258.

MONGOL EMPIRE

c.1207

BURYATS

B A R G U J I N

BULGACHIN
KHEREMCHIN

BARGA

KHAMAG MONGOLS

B U R Y A T S

JALAIR

KIRGHIZ

KHORI TUMED

KHAMAG MONGOL

JADRAN

T H U K H U M

KHANATE

TELENGID
FOREST TRIBES

EKHIRID

(900s - 1206)

OIRAD

TUVANS

BAYAD

MERGID

TAICHIUD
BARLAS
KHAMAG MONGOLS

KHATAGIN
SALJIUD
KHONGIRAD
IKHIRE

N A I M A N S (IX - XIII)
SOUTHERN
NORTHERN

NAIMAN KHANATE

(WESTERN)

(EASTERN)

MONGOL EMPIRE

BORJIGIN
JURKHIN
KHIAD
URIANKHAI

TATAR

KHANATE

(VI - X)

GORLOS
OLKHONUD
KHONGIRAD

KARA -
KHITANS

NAIMAN KHANATE

(- 1204)

KHEREID KHANATE

KHEREIDS
(IX - XIII)

KHITANS

IDIQUT STATE

O N G U D
TUYUHUN

UYGHURS

UYGHUR

TANGUT TUOBA

ONGUD

JIN

WESTERN XIA

DYNASTY

TUYUHUNS

TANGUT

A Qamuy Mongyol (1206-)

- Birodalmi elnevezés
- Korábbi etnoníma (?) későbbi általánossá válása
- Titulatúra: kán, kagán (< belső-ázsiai örökség),
gürkán, dzsingiszkán [sic!], wang (ong)
- A sztyeppei hatalmi viszonyok: naiman, kereit,
öngüt (az államiság magasabb fokán) **bordzsigit**,
merkit, tajcsiut stb. (törzsszövetség)
- Tatárok ?

Temüdzsin (1162 ? - 1227)

- A karizmatikus vezető elmélete: *dzsingiszkán* (titulus) (1187/89, 1195 ?)
- Legitimáció (korábbi nomád birodalmak)
- A sztyeppe népek megszervezése
- Birodalmi ideológia: a „nemezfalú népek” összefogása (kurultaj)
- A hadsereg újjászervezése (darhanok, testőrség)
- Hódítások

到了呵

名

怕著

快

黃馬

有來

古兒恢魯額

赤列都

阿余周

古兒敦忽必圖

阿主元

黃馬自的

腿

他的

打著

岡

越過

躲

了呵

忽必余安

忽牙亦訥迭列

抽

忽不里南巴里思

不魯灰魯阿

後頭自 他的

三箇

隨即趕了

人名

山背

豁亦訥察亦訥

忽兒巴兀刺

兀荅阿刺都罷

赤列都豁失温

畏過

回著

車子

自的行

來了呵

忽赤里思

合里周

帖兒堅

都理顏

亦列恢魯額

那裏

婦人名

說

那

三箇

人行

覺麼你

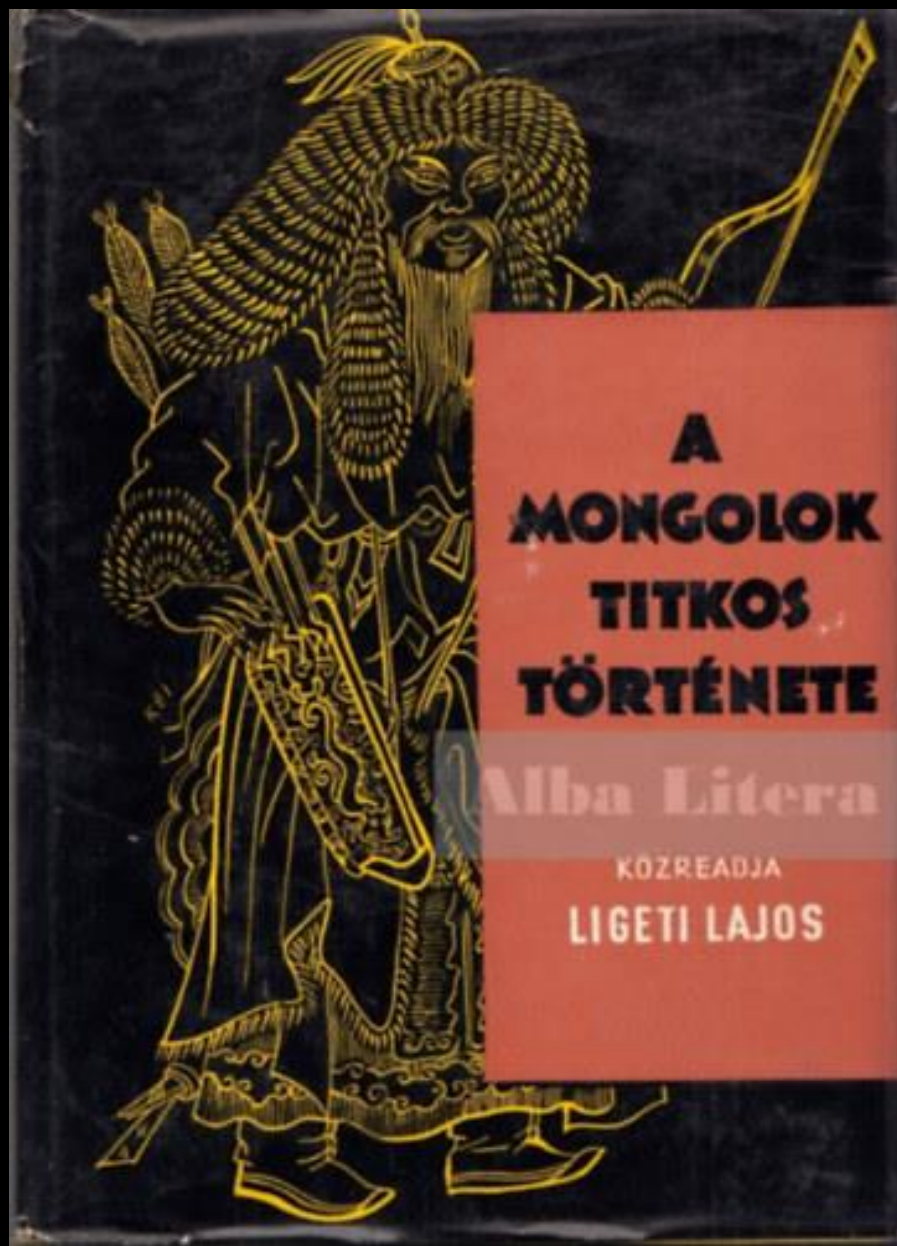
田迭阿額侖兀真鳴話列論

帖迭忽兒班合喇泥兀合巴兀赤

元朝秘史

Handwritten title in vertical script, likely the title '元朝秘史'.

Small handwritten text or signature.

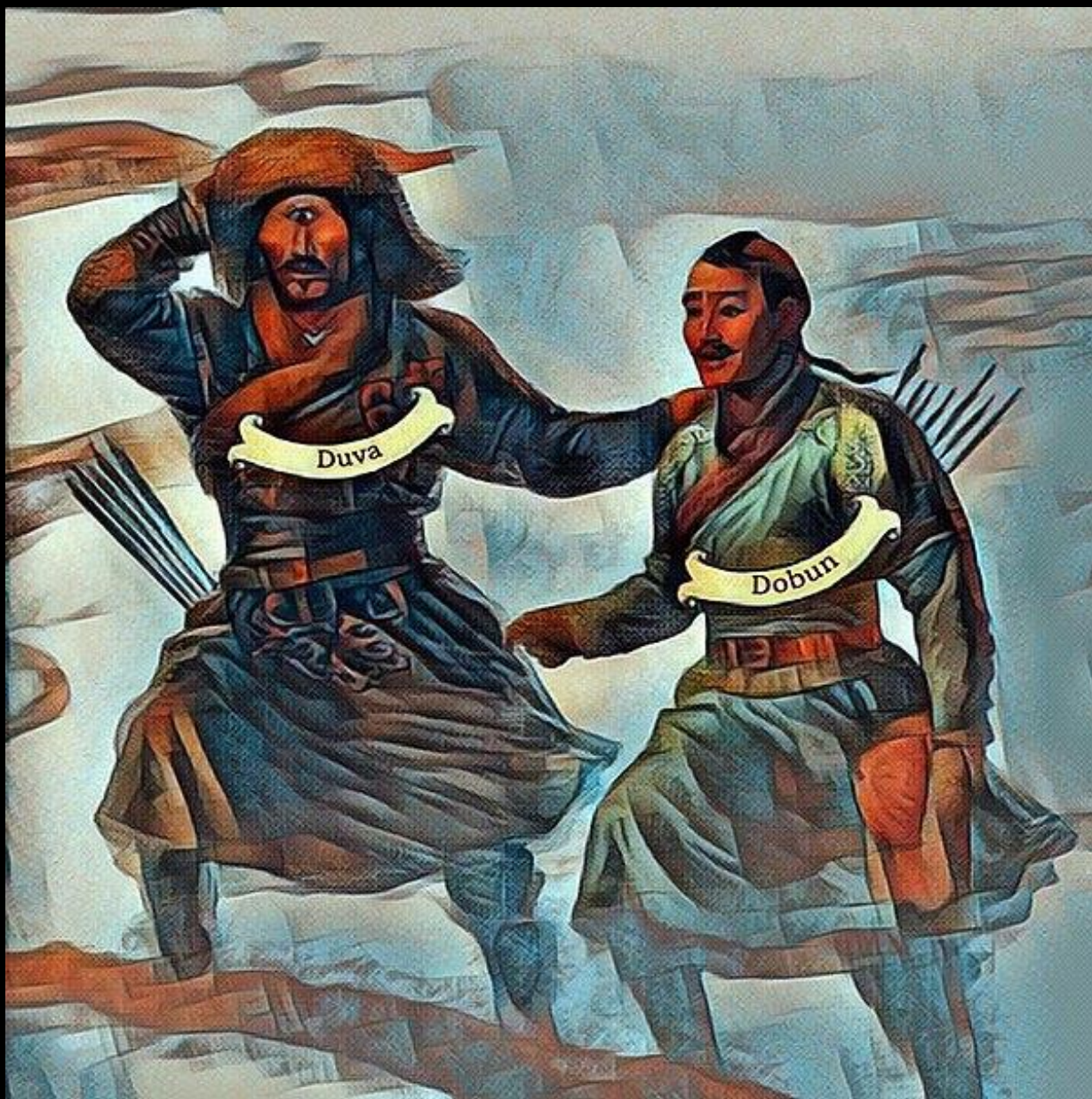
Nagy sárga krónika
a régi mongol kánok
származásáról

MTT: Nomád legitimáció

- (1) Dzsingisz kán **származása**. Élt egy kékesszürke **farkas**, ki az Ég rendeléséből született. Felesége egy rőtes **szarvasünő** volt. **Átkeltek** a Tenggisz taván, megszálltak az Onon folyó forrásánál, a **Burkan-kaldun hegyénél**, ott született meg fiuk, **Batacsikan**.
(2) **Batacsikan** fia **Tamacsa** volt, **Tamacsa** fia **Koricsar-mergen**, **Koricsar-mergen** fia **Audzsam-boroul**, **Audzsam-boroul** fia **Szali-kacsau**, **Szali-kacsau** fia **Jeke-nidün**, **Jeke-nidün** fia **Szem-szocsi**, **Szem-szocsi** fia **Karcsu**,
(3) **Karcsu** fia **Bordzsigidaj-mergen**, **Bordzsigidaj-mergen** felesége pedig **Mongkoldzsín-koa**. **Bordzsigidaj-mergen** fiát **Torokoldzsín-bajannak** hítták, ennek volt egy felesége, **Borokcsín-koa**, egy legénye, **Boroldaj-szujalbi** és két pompás paripája, a **Barna** meg a **Szürke**. **Torokoldzsinnak** két fia született, **Duva-szokor**, a **vak**, meg **Dobun-mergen**, az **okos**.

Börte-csino és Goo-maral

MTT: Alan-koa

- **(17) Ezenközben Dobun-mergen meghalt. Dobun-mergen halála után Alan-koa, bár nem volt férje, három fiút szült. Ezeket Buku-kadaginak, Bukatu-szaldzsinak és Bodoncsarnak, az ostobának hívták.**

(18) A korábban Dobun-mergentől született két fiú, Belgünütej és Bügünütej így kezdett tanakodni anyjuk, Alan-koa háta mögött: Anyánknak nincsenek fivérei, nincsen vele egy fedél alatt élő férfi-atyafisága, nincsen férje, mégis ezt a három fiút szülte. A házban az egyedüli férfi Maalik, a Bajaut-nembeli, a három fiú bizonyosan az övé. Anyjuk, Alan-koa megtudta, mit beszélnek a gyerekek róla a háta mögött.

MTT: Alan-koa példázata 1.

- **(19) Egyszer aztán tavasszal megsütött egy télen született bárányt, fiait, Belgünütejt, Bügünütejt, Bukukatagit, Bukatu-szaldzsit, Bodoncsart, az ostobát, mind az ötöt leültette sorjában, és mindegyiknek adott a kezébe egy-egy nyílvesszőt. Törjétek el - mondotta. Azok minden nehézség nélkül széttörték az egyes nyílvesszőket. Majd csomóba kötött öt nyílvesszőt, azt adta oda, és így szólt: Ezt törjétek szét. A csomóba kötött öt nyílvesszőt mind az öten kézbe vették, egyik a másik után, sorjában, de eltörni nem tudták.**
(20) Anyjuk, Alan-koa erre így szólt: Fiaim, Belgünütej és Bügünütej, te engem magatok között gyanúsítottok, hogy kié, kinek a nemzetségéből való a három fiú, akit szültem. Hogy gyanakodtok, igazatok van.

MTT: Alan-koa példázata 2.

- **(21) Éjszakáról éjszakára egy ragyogó, aranyos férfi jött hozzám a jurta fényeresztő nyílásának vagy az ajtóhomlokzatnak a fénynyalábján, megcirógatta hasamat, és fénysugara méhembe hatolt. Amikor elment, a nap és a hold sugarán távozott kúszva, mint valami aranyos eb.**
- **Esztelenül mit fecsegték?
Eszes ember érti a jelt:
Ég isten fiai űk.
Fekete fejű férfiak
Fel nem érnek hozzájuk.
Mikor majd mindenek kánjai lesznek:
Mindent megért a köznép is.**

Alan-koa példázata

MTT: Temüdzsin születése

- (59) Amikor Jiszügej-baatur a tatár Temüdzsin-ügét, Kori-bukát más tatárokkal együtt foglyokként hazahozta, Höelün nagyasszony éppen várandós volt. Az Onon menti Deliün-boldaknál laktak ekkor, itt született meg Dzsingisz kán. Születésekor jobb kezében alvadt vércsomót szorongatott, mely akkora volt, mint egy bokacsont. Így született meg. Mivel akkor jött a világra, amikor a tatár Temüdzsin-ügét meghozták, azért adták neki a Temüdzsin nevet.
- (60) Jiszügej-baaturnak Höelün nagyasszonytól négy fia született: Temüdzsin, Kaszar, Kacsiun és Temüge. Született még egy leánya, Temülün. Temüdzsin kilencéves korára Dzsocsi-kaszar hétéves volt, Kacsiun-elcsi öt, Temüge-otcsigin három. Temülün még bölcsőben feküdt.

MTT: Temüdzsin eljegyzése

- **(61) Amikor Temüdzsin kilencéves lett, Jiszügej-baatur Temüdzsinnel együtt felkerekedett Höelün anya rokonaihoz, az olkunuut néphez, fia anyai nagybátyjaihoz leánykérőbe. Mentében, Csekcser és Csikurgu között, összetalálkozott az Onggirat-nembeli Dej-szecsennel.
(62) Dej-szecszen így szólt: Jiszügej sógor, hová igyekszel? Jiszügej-baatur így válaszolt: Azért indultam útnak, hogy fiam anyai nagybátyjaihoz, az olkunuut néphez menjek leánykérőbe. Dej-szecszen erre így szólt: A te fiadnak**
- **Olyan a szeme mint a tűz,
Orcája mint a napfény.**
- **Temüdzsin és Börte.**
<https://m.imdb.com/video/embed/vi3035169049/?vPage=1>
(2024.09.24.)

Temüdzsin és Dzsamuka *anda*

Birtalan Ágnes: Rituals of Sworn Brotherhood (Mong. *anda bol-*, Oir. *and*, *ax düü bol-*) in Mongol Historic and Epic Tradition. In: Zimonyi, István (ed.): *Chronica. Annual of the Institute of History, University Szeged*. 7-8. (2007–2008) Szeged, Institute of History, University of Szeged pp. 44–56.

MTT: Temüdzsin és Dzsamuka *andasága* 1.

- (116) Temüdzsin meg Dzsamuka együtt a Korkonak-dzsuburban táboroztak le. Visszaemlékezve az egykor megkötött testvérségre, elhatározták, hogy megújítják azt, s barátságot kötnek újra. Amikor hajdanában először testvérségre léptek egymással, Temüdzsin tizenegyéves volt. Dzsamuka akkor öz-bokacsontot adott Temüdzsinnek, cserébe Temüdzsin pedig egy rézből öntött bokacsontot adott neki, és testvérséget kötöttek egymással. Megkötve a testvérséget, együtt játszadoztak a csontokkal az Onon jegén. Így léptek egymással testvérségre. Később, tavasszal faíjakkal felszerelve lövöldöztek. Ekkor Dzsamuka egy kétéves borjú két szarvát összeragasztotta, lyukat fúrt belé; az így elkészített zengő nyilat Temüdzsinnek ajándékozta Temüdzsin ciprusfa-gombban végződő nyiláért cserébe, és testvérséget kötöttek egymással. Ez a története annak, mint léptek egymással másodszor testvérségre.

MTT: Temüdzsin és Dzsamuka andasága 2.

- (117) Az ősök hagyománya szerint az a szabály, hogy az esküvel fogadott testvérek, az andák úgy szeretik egymást, hogy egy egész életen át nem hagyják egymást cserben, óvják egymás életét. Megegyeztek, hogy most felújítják a testvérséget, s szeretni fogják egymást. Temüdzsin a merkit Toktoától zsákmányolt **aranyövet** Dzsamuka anda derekára csatolta, Toktoa **fekete sörényű, fekete farkú, több éve meddő pejkancáját hátasul** adta Dzsamuka andának. Dzsamuka az uvasz-merkit Dajir uszuntól zsákmányolt **aranyövet** Temüdzsin anda derekára csatolta, a szintén Dajir-uszuntól származó **kecskegida-fehér színű szarvas lovat hátasul** adta Temüdzsinnek.
- A Korkonak-dzsuburnál fekvő Kuldakar-kun napos oldalánál álló Lombos-fánál esküvel testvérséget fogadtak egymásnak, s nagy barátságban mulatoztak, vigadoztak, és éjszaka egy takaró alatt háltak.

MTT: Dzsingisz kán (eskütétel)

- (123) Altan, Kucsar és Szacsa-beki, miután megállapodtak maguk között, így szóltak Temüdzsinhez: **Megteszünk téged kánnak**, és Temüdzsin, ha te leszel a kán, akkor mi
- **Hatalmas hadra sereg élén rontva,**
- **Hajadont, szép asszonyt, palotasátrat,**
- **Idegen nép szép asszonyát, lányát**
- **Idehozzuk néked s a jófarú lovakat.**
- **Vadon élő vadra vadászván,**
- **Vadonerdő vadját elédbe hozzuk:**
- **Mikor a puszta vadjait üzzük,**
- **Míg hasuk össze nem ér, szorítjuk őket,**
- **Mind neked adjuk!**
- **Mind neked adjuk!**

MTT: Dzsingisz kán (birodalomszervezés)

- Temüdzsinnek a **Dzsingisz kán** nevet adták, s megtették kánnak.
- (124) Dzsingisz kán, mikor kán lett, Boorcsu öccsére, Ögölej-cserbire tegezt akasztott, Kacsiun-tokuraunra **tegezt akasztott**. Dzsetej- és Dokulku-cserbi-testvérekre tegezt akasztott.
- Önggür, szüjketü-cserbi és Kadaan-daldurkan így szóltak:
  - Italt reggel jó korán
  - Idehozni el nem mulasztjuk,
  - Estéli itallal
  - El sohasem késünk.
- Ezzel szakácsok lettek.

MTT: 1206 (hadsereg)

- (202) Imigyen a nemez falú jurták népeit leigázván, a tigris-évben (1206) összegyűltek az Onon folyó forrásánál, kitűzték a kilenclábú fehér jakfarkas zászlót, és Dzsingisz kánt a kán címmel felruházták. Mukalinak a gujang címet szintén ekkor adták. Dzsebét is a najman Gücsülük üldözésére ekkor küldték hadba. A mongkoldzsin népet miután egészen rendbeszedte, Dzsingisz kán a következőképpen rendelkezett: Azokat, akik velem tartottak, hogy velem a birodalmat megalapítsák, az ezreket ezredекbe szedve, az ezredек parancsnokaivá teszem, és nekik elismerésemet fejezem ki

MTT: 1206 (bíráskodás)

- (202) Szavadat ne merje megmásítani senki! Így rendelkezett. Aztán megbízta Sigi-kutukut, bíráskodjék mindenki felett, az egész népben:
- Ha tolvajt találsz, fenyítsd meg,
- Hazugságot hozz napvilágra!
- Ítéld halálra azokat, akik halált érdemelnek, fizetess váltságot azokkal, akik váltságfizetést érdemelnek. Azután az egész nép részekre osztását, a bíráskodási ügyeket írja be a Kék könyvbe, s foglalja könyvbe. És amit Sigi-kutuku velem egyetértésben meghatározott, s a Kék könyv fehér lapjain könyvbe foglalt, az ivadékok ivadékainak végezetéig meg ne másítsa senki! Azokat, akik megmásítják, meg kell büntetni. Így rendelkezett.

MTT: hódítások 1203 (a kereitek legyőzése)

- (187) Badajnak és Kisliknek adom **szolgálatukért** Ong kán aranyos jurtaját, úgy ahogy az abban lakott, aranyos kupáit, serlegeit meg edényeit, az azokat gondozó emberekkel együtt. Az **ongkodzsit-kereitek legyenek a testőreik**. Legyen joguk tegezt viselni, inni az áldomás-serlegből, és hadd élvezzék a **darkan-jogokat** ivadékaik ivadékainak végezetéig. Sűrű ellenségre ha kell törniök' s ha zsákmányt ejtenek, amit zsákmányoltak, legyen az övék. Vadon vadjaira ha vadásznak, amit elejtenek, legyen az övék. Aztán Dzsingisz kán még így rendelkezett. Hála azoknak a szolgálatoknak, amelyeket életemben nekem Badaj meg Kislik tett, és mert **az örök Ég pártfogásába fogadott**, levertem a kereit népet, s magas trónra jutottam. Később, akik az ivadékok ivadékainak végezetéig trónomra ülnek, mind, mind gondoljanak azokra, akik nekem ilyen szolgálatokat tettek.
- A kereit népet leigázták, **maguk közt szétosztották úgy, hogy mindenkinek jutott belőlük bőven.**

MTT: Nagy Birodalom 1206

- (202) Imigyen a **nemez falú jurták népeit leigáztán**, a tigris-évben (1206) összegyűltek az Onon folyó forrásánál, kitűzték a kilencclábú **fehér jakfarkas zászlót**, és Dzsingisz kánt a kán címmel felruházták.

MTT: Tebtengeri – a főszámán

- (245) Dzsingisz kán megrettent. Amint ott szorongatták, megszólalt: Engedjete, kimegyek. Amikor kiért, **Dzsingisz kánt körülvették a tegzések meg a nappali örök, és körülállták őt.** Ekkor meglátta Dzsingisz kán, hogy **Teb-tenggerit eltört derékkal** a kocsisor végébe vetették. Előhozott hátulról egy szürke sátrat, azt Teb-tenggeri fölé állította, és így szólt: Fogjatok be, tovább vonulunk. És tovább vonultak onnan.
- (246) A sáturnak, amelyben elhelyezték **Tebet, a fényeresztő nyílását befödték, ajtaját bezárták,** s őrzésére embereket rendeltek. Azonban a harmadik napon, az esti szürkületben kinyílt **a jurta fényeresztő nyílása, és Teb azon keresztül testestől eltávozott.**

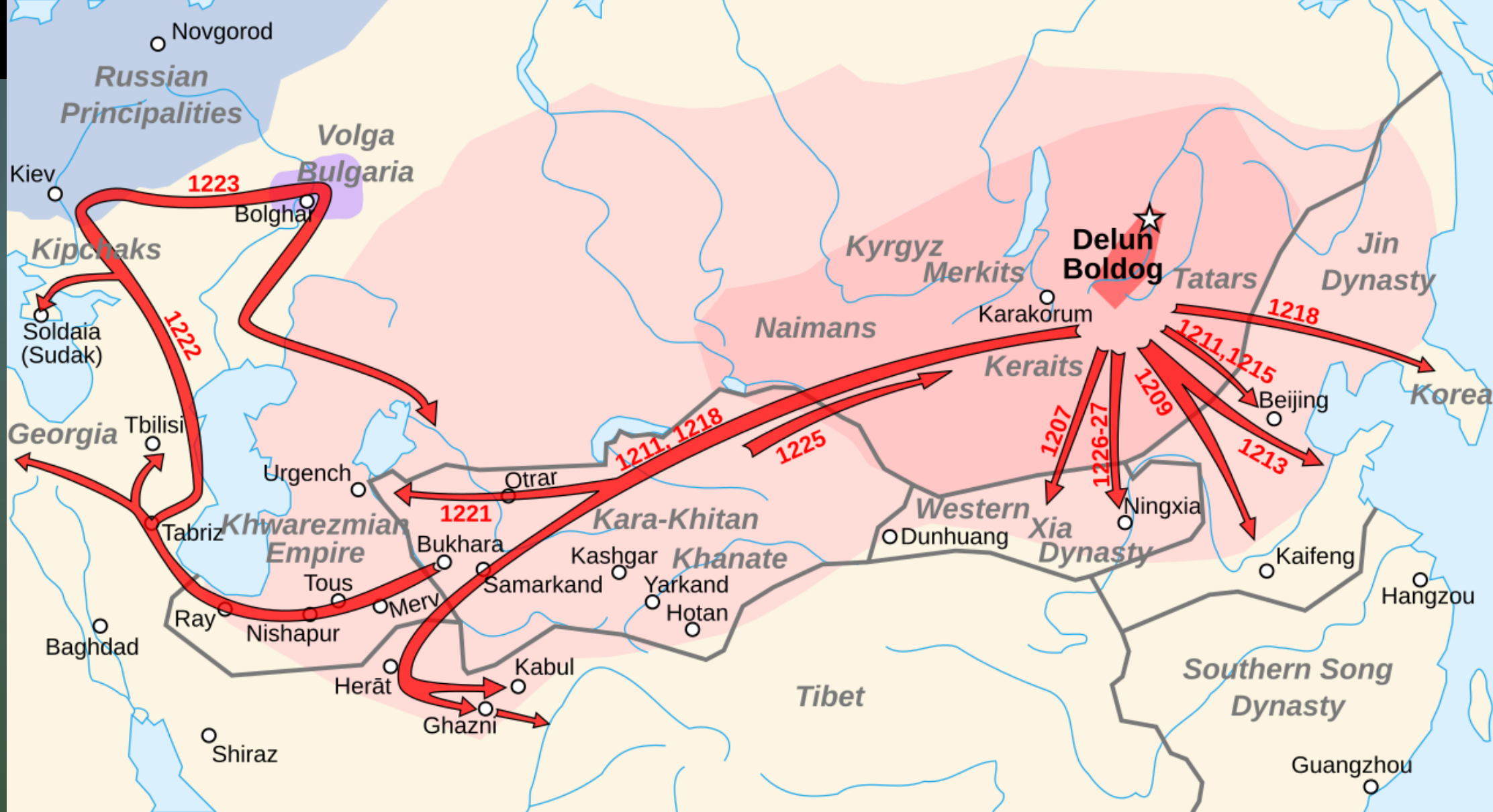
MTT: Hódítások: Közép-Ázsia 1218-1221

- (254) Történt pedig, hogy a **szartaul nép** Dzsingisz kán száz követét, Ukunával az élen, feltartóztatta, majd megölte. Dzsingisz kán ekkor így szólt: **Hogyan tűrhetném, hogy a szartaul nép aranyos gyepelőmet eltépje,** és elhatározta, hogy Ukunát meg a többi száz követét megbosszulja. Értük elégtételt venni meg is indult a szartaul nép ellen.

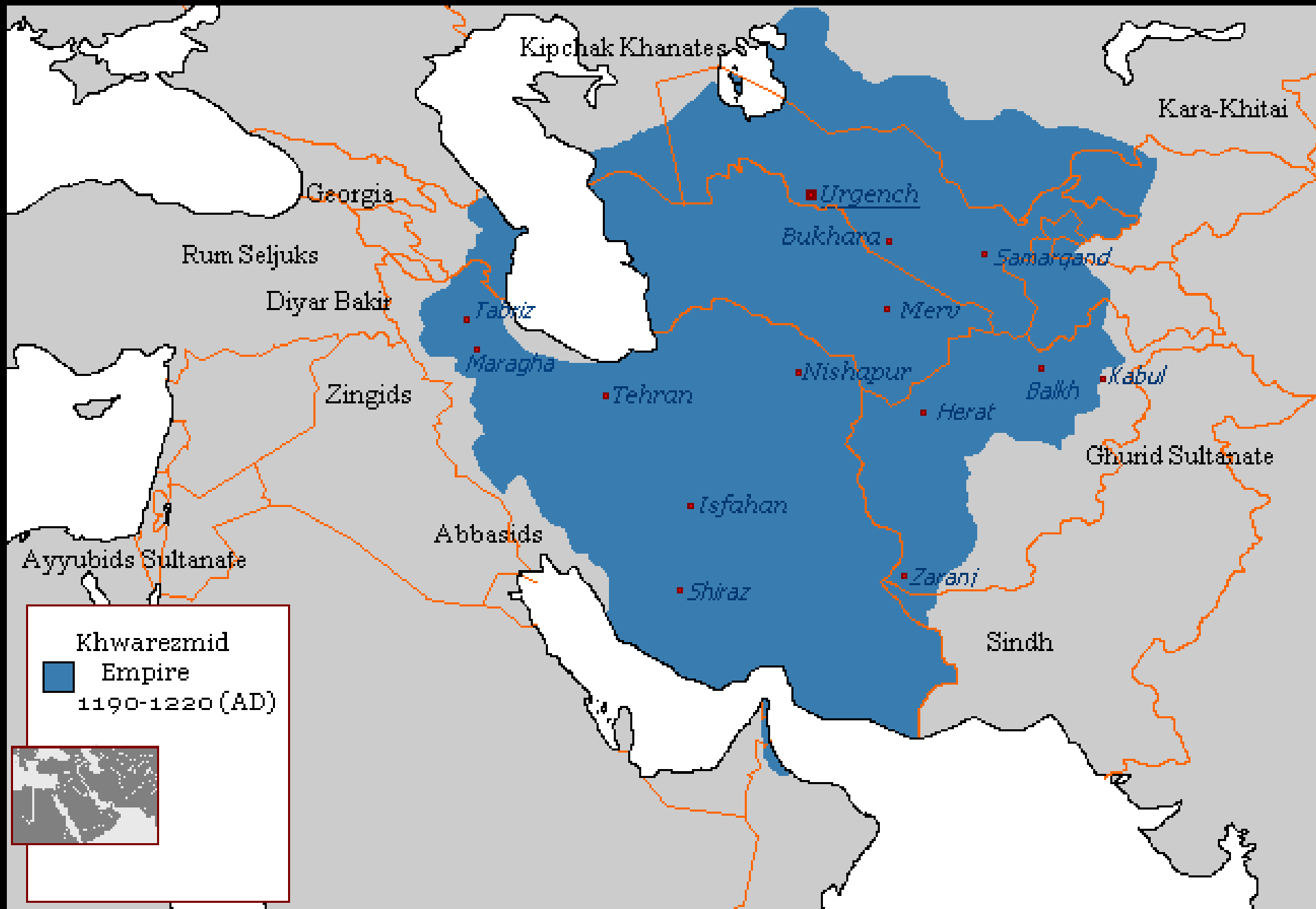

MTT: Hódítások: Közép-Ázsia

- (258) Ezután Dzsingisz kán visszatért Baruan pusztájából, **három fiát, Dzsocsit, Csaadajt és Ögödejt** elküldte azzal a megbízatással, hogy a jobbszárny csapataival keljenek át az Amuj folyón, és **Ürünggecsi** városánál szálljanak táborba.
- Tolujt azzal küldte el, hogy Iru, Iszebur és sok más város alatt táborozzon le. Dzsingisz kán maga Udirar városa alatt táborozott le. A három fiú, Dzsocsi, Csaadaj és Ögödej ezt jelentették: Seregeink sértetlenül megvannak, megérkeztünk Ürünggecsi városához. Kinek a parancsa szerint járjunk el? E jelentésre Dzsingisz kán így rendelkezett: **Ögödej szavai szerint járjatok el.**

	Original area of control		Empire in 1207 and 1227		Empires in Asia at the beginning of the 13th century
	Movements of Genghis Khan and his generals		Limits of the empire	0 1000 km	

اوليك المداير مشى الى عشتان في عشرة الاف فارس وكان قد اجتمع تحت ظل رايته الامير نصر بن ناصر الدين والي توناش الحاجب وابو عبد الله الطائي زعيم العرب فحاصروا اوليك المردة في قلعة ارك وشروعوا في قتالهم يوم الجمعة متصفين بزي الحججة سنة ثلث وتسعين وثلثمائة بعد ساعه من المحاربة

لماراي الجشتانيون زيادة قوة السلطان وفرط شوكة عسكره فغضبوا وهرقوا الى خلف جدار القلعة فلما احبب سلطان التهان في ظلمات

Vallások a Nagy Mongol Birodalomban

- Nesztoriánus kereszténység (5. századtól; 431 Ephezoszi zsinat)
- Buddhizmus
- Iszlám
- Taoizmus
- Tengri kultusz és vallás
- Ösvallás
- Vallási tolerancia

MTT: Dzsingisz halála, a Tangut Birodalom bukása (1227) 1.

- (267) Dzsingisz kán felszedelőzködött Csaszutu hegyéről, és Urakaj városánál táborozott le. Aztán Urakaj városától is felkerekedett, s éppen Dörmegej **városának lerombolásával** volt elfoglalva, amikor **Burkan** kihallgatásra jelent meg Dzsingisz kánnál. Burkan, mikor hódolásra megjelent, **aranyos Buddha-szobrocskákat** hozott magával ajándékkul, továbbá arany- meg ezüstpénzeket, kupákat, **kilencet-kilencet**, fiúkat meg lányokat, kilencet-kilencet, paripákat meg tevéket, kilencet-kilencet, valamint egyéb holmikat kilencesével elrendezve.
- A hódoláskor Burkant bezárt ajtón keresztül fogadta. A kihallgatás alkalmával **Dzsingisz kán undort érzett iránta** bensőjében. Harmadnapra így rendelkezett Dzsingisz kán: Iluku-Burkannak a **Sidurku, Meghódolt** nevet adta, és Iluku-Burkan-Sidurkut elővezettette.

MTT: Dzsingisz halála, a Tangut Birodalom bukása 2.

- (268) Miután a tangut népet leigázta, Iluku-Burkant Sidurkuvá tette, s végeztetett vele, **a tangut nép anyáit, apáit írmagostul mind egy szálig kiirtotta**, megparancsolta, hogy étkezése alatt beszélni kell arról, hogy teljesen végük van, s **beszélni kell kiirtásukról és megöletésükről**.
- Mivel a **tangut nép szavát adta, de szavát nem tartotta meg**, Dzsingisz kán a tangut nép ellen másodszor is hadba vonult, eljött és a tangut népet megsemmisítette. **A disznó-évben (1227) Dzsingisz kán az égbe szállt.**

Ögödej nagykán (1229-1241)

- Jogos öröklés?
- Dzsingisz kán négy fia: Dzsocsi, Csagatáj, Ögödej, Toluj (a legkisebb örökösödése) *ulusz-rendszer*
- Ögödej kiemelkedő tehetség
- Karakorum központ
- Hódítások (Dzsingisz kán végrendelete)
- Nyugati hadjárat „tatárjárás” 1235-1241/1242
- Jin dinasztia (1115-1234) meghódítása, háború a Déli Song (1127-1279) dinasztia ellen

MTT: Kurultaj, Ögödej nagykán, hadjáratok 1228

- (270) Ögödej kagán megvárta, míg **káni méltóságra emelték**, a belső szolgálatot teljesítő tízezer testőrt, a derékhad népét neki alárendelték, s akkor Csaadaj bátyával történt korábbi megbeszélés alapján hadba küldte Okoturt és Mönnggetüt Csormakan-korcsi megerősítésére, aki a Dzsingisz kán atya elintézetlenül hagyott népei közül Baktat népének Kalibaj-szoltánja ellen vonult hadba. Korábban **Szübeetej-baatur is hadba indult**, s eljutott egészen a kanglin, **kibcsaut, badzsigit, oruszut**, aszut, szeszüt, **madzsar**, Kesimir, szergeszüt, bular, **kerel** népig, átkelt az Adil meg a Dzsajak bővizű folyóján, s Meket, Men-kermen és Kejbe, valamint a többi város ellen vonult; ott azonban ezek a népek feltartóztatták Szübeetej-baaturt.

MTT: Ögödej betegsége

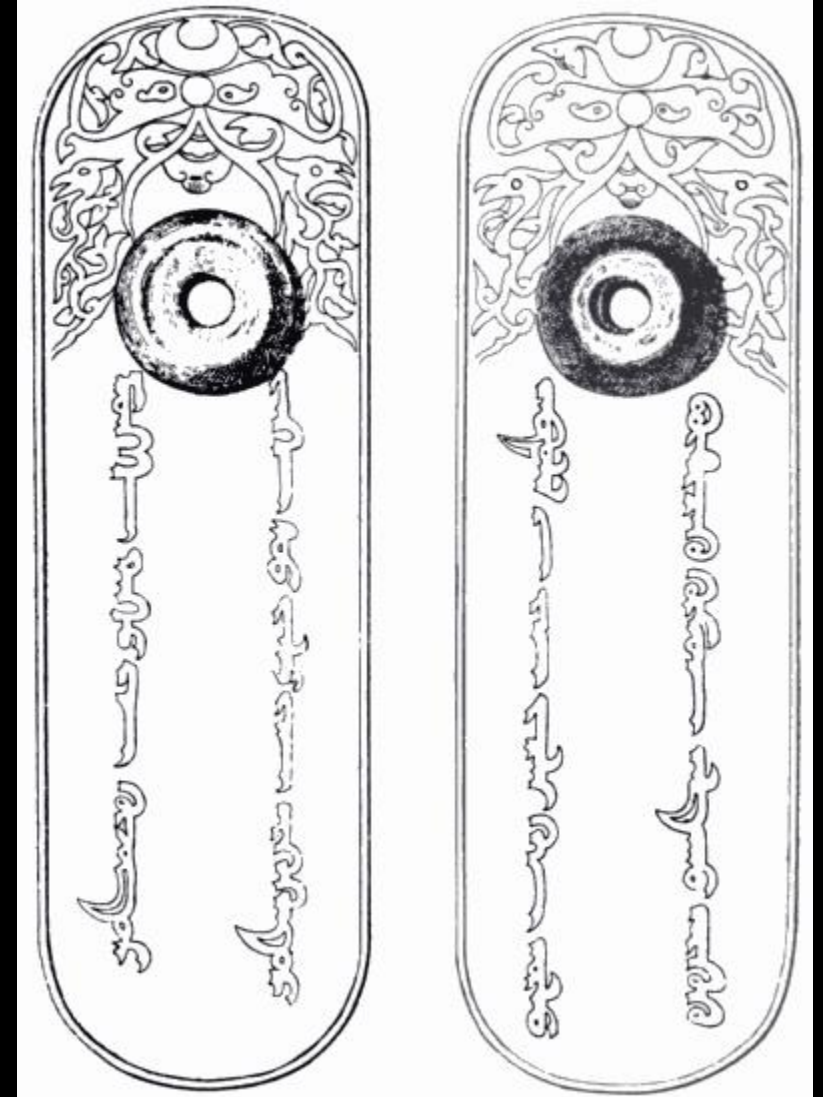
- Ekkor **Ögödej kagán betegségbe esett**. Amikor már elvesztette beszélőkészségét, s igen rosszul érezte magát, jósoltatni kezdtek **mindenféle táltosokkal meg jövendőmondókkal**. Kiderült, hogy a **kitat nép földjének, vizének szellemurai és fejedelmei azért tombolnak oly veszedelmesen, mert népüket kirabolták, városaikat és erődítéseiket lerombolták**. És amikor **a lapockacsontokból jósolni kezdtek** azzal a szándékkal, hogy **váltságdíjul** népséget, aranyat, ezüstöt, állatokat és élelmet ajánlanak fel, a betegség csak nem enyhült, ellenkezőleg, még vadabbul kezdett tombolni. Amikor a lapockacsontokból tovább jósoltak arra vonatkozólag, hogy a **családtagok közül megfelelne-e valaki, a kagán kinyitotta a szemét**, vizet kért, ivott belőle, s megkérdezte: mi történt? Erre a táltosok elmondták, hogy a kitat nép földjének, vizének urai, fejedelmei vadul tombolnak, mert földjüket, vizüket tönkreteszik, népüket kirabolják.

MTT: Ögödej tettei 1.

- Atyámnak, a kagánnak kész trónjára ültem, s nem akarom, hogy a nép szükségét szenvedjen, ezért **a lakosság minden egyes nyájából évenként egy kétéves bárányt adjon leves céljára**. Száz juhból egyet be kell szolgáltatni, s azt ugyanott **a köztük levő nincstelének és szűkölködőknek kell adni**. De ha a testvérek a sokaságot, a paripákat, a testőröket maguknak gyűjtik össze, akkor **az italt mindezeknek hogyan hajtsák be a néptől?** Különféle vidékek minden egyes ezredéből **kancákat kell kiválogatni, azokat kell fejni**, s a fejőket kell megbízni az őrizetükkel; **a tábor-felügyelőket** állandóan váltogassák, s egyben ők legyenek a kancák ápolói is. Ezenkívül, ha a testvérek összegyűlnek, **ajándékot és jutalmat adok majd nekik**. A selymet, a balta formájú ezüstrudakat, a tegzeket, az íjakat, a vértetek, a fegyvereket **raktárakba gyűjtöm**, s e tárolóhelyeket őriztetem majd. Különböző vidékekről raktárosokat és magtárosokat kell kiválogatni, s azoknak kell felettük örködniük. Ezenkívül a birodalom lakossága között **legelőt és vizet fogok kiosztani**.

MTT: Ögödej tettei 2.

- Aztán amikor **lovas futárokat küldünk**, lakott területen keresztül lovagoltatjuk őket; ez azonban mind a lovas futárok feladatának ellátásában késedelmet jelent, mind pedig a birodalom lakosságára zaklatással jár. Éppen ezért most egyszer s mindenkorra a következő eljárást vezetjük be. A különböző vidékek minden **egyes ezredéből postásokat és lovászokat kell kiválogatni**; minden egyes megállónál **postaállomást** kell berendezni, úgyhogy a futárokkal alapos ok nélkül a **lakosságot nem zaklatnánk**, hanem a postaállomásokon keresztül utaztatnánk őket.

Ögödej nagykán (1229-1241)

A mongol hadjárat Európában

- Győrffy György (szerk.): *Julianus barát és napkelet fölfedezése*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1986. Internetes elérés: <https://terebess.hu/kelet/kultinfo/julian.pdf> (2024.09.20)
- Primer forrás: Rogerius (1205-1266) váradi kanonok. *Carmen miserabile*.

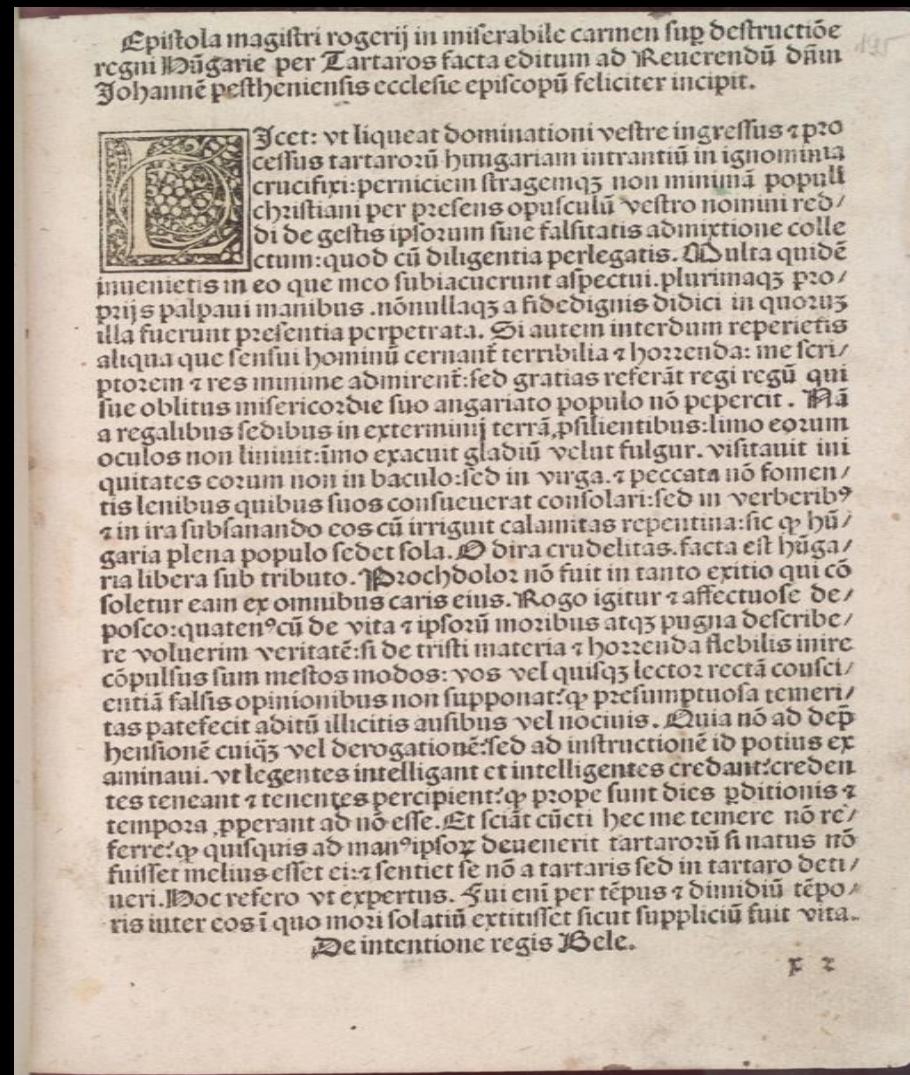
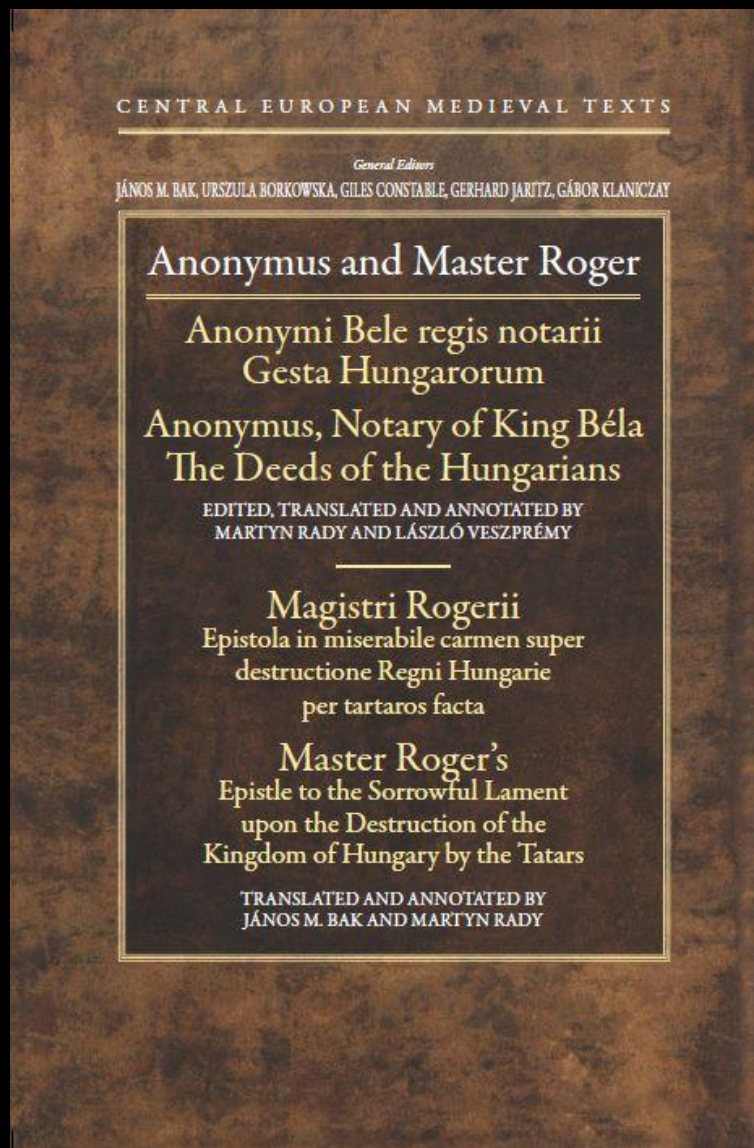

Julianus 2. levél (1237-1238)

- Tudjátok meg így még mindezeket, hogy **maga Gürkagán, az első** vezér, aki a háborút elkezdte, meghalt *. Most pedig az ő fia, **a Kán*** **uralkodik a helyén, és a nagy Ornach városban** székel *, melynek országát atyja az első hadjáratban foglalta el. Székel pedig a következő módon:
- **Akkora nagy palotája van, hogy ezer lovas lép be egy kapuján**, és meghajolva neki a lovasok, ugyancsak lovon ülve ki is mennek. Az előbb említett vezér meg készíttetett magának egy roppant nagy és magas, aranyoszlopokon nyugvó ágyat, mondom, **aranyágyat**, a legdrágább mennyezettel, amelyben dicsőülten és dicsőítve ül drága ruhába burkolózva.

Carmen miserabile

A mongol hadjárat Európában: Rogerius fogságban

- 36. Mindamellett sem a gabonatermést, sem az alomszalmát, sem bizonyos **házakat nem égettek föl**, sőt mindezt halálos büntetés terhe alatt tilalom alá vetették. Ebből biztosan arra következtettem, hogy azon **a vidéken akarnak telelni**, vagy oda akarják küldeni a háznépüket, hogy télen lovaik számára ott hajlékot és élelmet találjanak. Utóbb megtapasztaltam, hogy ez így is volt. Mert egy időre életben hagyták a népeket annak a biztosítására, **hogy a termést összegyűjtsék, a szőlőt leszüreteljék**, de azt nem akarták, hogy ők fogyasszák el mindazt, amit összegyűjtöttek.

Mongol Invasion of Europe
1237-1242

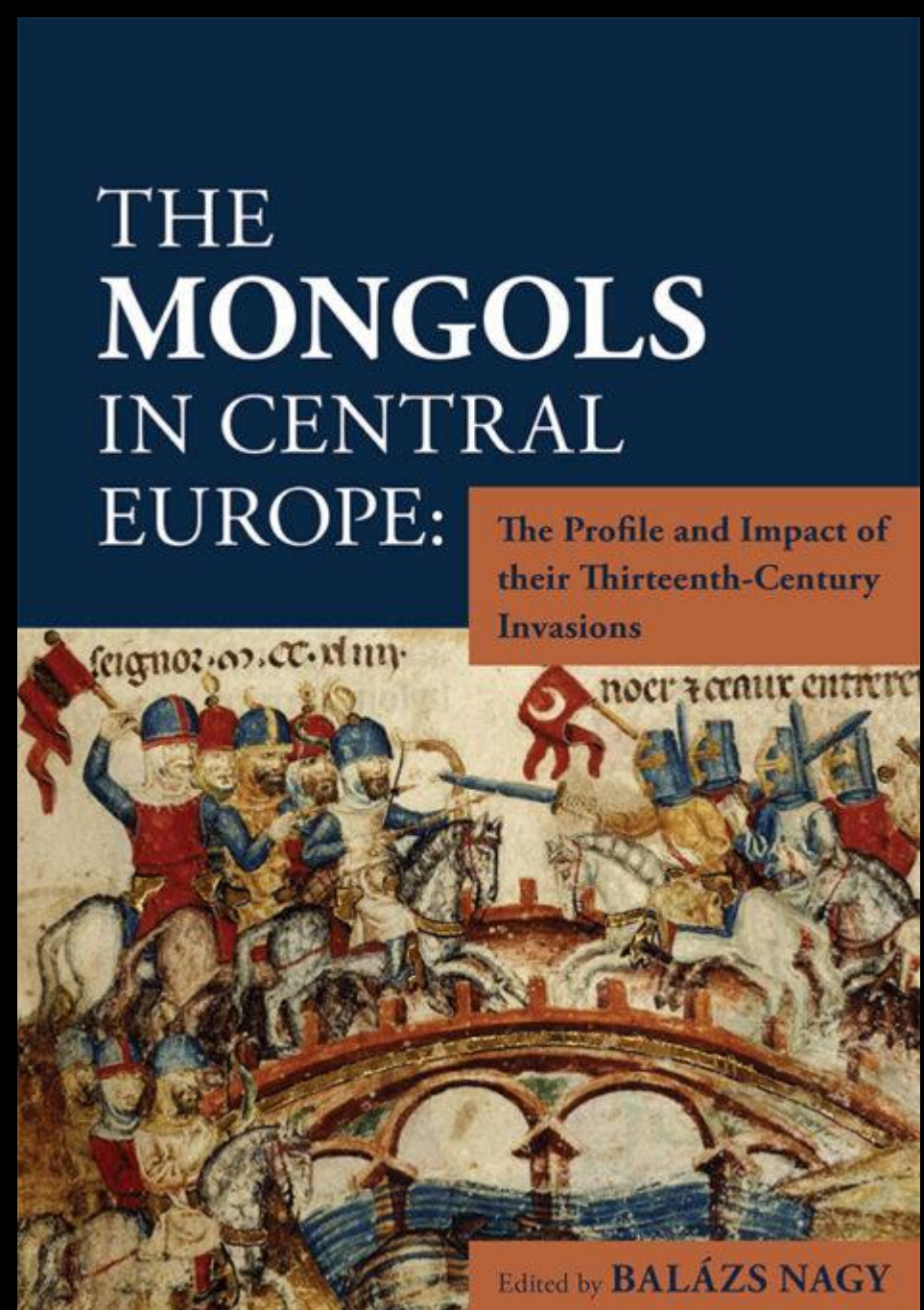
Hic pugnac dux hennais

filius scti hedwigis cum thartans in campo qd dicitur wolstat

A mongol hadjárat Európában

- Birtalan, Ágnes: Hungarian Folk Narratives (Hung. monda, népmonda) about the Mongol Campaign (1241–1242). In: Nagy, Balázs (szerk.) *The Mongols in Central Europe : The Profile and Impact of their Thirteenth-Century Invasions* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó 2023 519-554. ,

A tatárjárások legendáriumából

- „lőttek a tatárok a **Sajó egyik oldalára**, a magyarok meg a másokra. **Hét nap, hét éjjel** tartott az ütközet, és már úgy látszott, hogy a magyarok kerekednek felül, amikor **Béla királyt elárulták** a nemesurai. Ezek **nem magyarok**, hanem csehek voltak, és azt akarták, hogy a király veszítse el a csatát, és akkor majd ők kerülhetnek uralomra az országban. Béla el is veszítette az ütközetet, **de az áruló cseheket a Batu kán felnégyeltette**, mert nem tűrte az árulókat ő sem. **Utána a tatárdombnak nevezett helyről figyelte amint Béla elmenekül**, mert azt mondta a Batu kán, hogy nem akarja megölni, merthogy árulás végett veszítette el a csatát. Ilyen igazságos volt a Batu kán
- Barta Zsolt. A magyarországi tatárjárás legendáriumája. *Honismeret* 31. 3. 2003. 88–94.

Ingressus tartarorum in hungariam temporibus regis Bele quarti

Muhi 1241

Örhalom (Hungary)

A képek forrása 1. (utolsó megtekintés: 2024.09.24.)

- Alan Koa. <http://ognikurumkana.ru/articles/media/2017/3/29/alan-goa-na-istoricheskoj-rodine/> (2019.09.17.)
- Alan-Koa's Parable. <http://samlib.ru/m/miksjusx/alangooa.shtml/> (2019.09.17.)
- Börte Chinua and Goo Maral. <https://www.facebook.com/shuudertsetseg/posts>
- Chinggis Khan. <https://discover.hubpages.com/education/Genghis-Khan-and-the-Mongol-Empire>
- Chingis Khan's Conquest. https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Mongolia#/media/File:Genghis_Khan_empire-en.svg
- Chinggis Khan's stone. https://altaica.ru/e_dursgal.php
- Duwa Sokhor and Dobun Mergen. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dobun_Mergen_%26_Duva_Soqor.jpg (2019.09.17.)
- Güyük Khan's Stamp. https://hu.m.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Guyuk_khan%27s_Stamp_1246.jpg
- Horse and Sülde. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2310503815870401&set=the-white-and-black-banner-of-the-mongolsthe-white-banner-showed-that-the-troops>
- The Great Mongolian Empire. https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Mongolia#/media/File:Mongols-map.png

A képek forrása 2 . (utolsó megtekintés: 2024.09.24.)

- Khwarezm.
[https://en.wikipedia.org/wiki/Mongol_invasion_of_the_Khwarazmian_Empire#/media/File:Khwarezmian_Empire_1190_-_1220_\(AD\).PNG](https://en.wikipedia.org/wiki/Mongol_invasion_of_the_Khwarazmian_Empire#/media/File:Khwarezmian_Empire_1190_-_1220_(AD).PNG)
- Mongol Siege (Rashid al-Din).
<https://en.wikipedia.org/wiki/Trebuchet#/media/File:MongolsBesiegingACityInTheMiddleEast13thCentury.jpg>
- Ögödei (Pop-cultural portrait).
https://assassinscreed.fandom.com/wiki/%C3%96gedei_Khan
- Ögödei (Yuan portrait).
<https://en.wikipedia.org/wiki/Trebuchet#/media/File:MongolsBesiegingACityInTheMiddleEast13thCentury.jpg>
- Paiza. https://en.wikipedia.org/wiki/Paiza#/media/File:Paiza_Golden_Horde.jpg
- Temüjin in the Movie „Mongol”. <https://www.timetoast.com/timelines/genghis-khan-e90a7b84-dccb-4686-81ca-876f2d3061ad>
- White Sülde. <https://dailypost.mn/2023/07/11>

A képek forrása 3 . (utolsó megtekintés: 2024.10.07.)

- **Carmen miserabile.**

<http://ceupress.com/book/anonymus-and-master-roger>

- **King Béla IV.**

https://hu.wikipedia.org/wiki/IV._Béla_magyar_király#/media/.jpg

- **Friar Julianus.** <https://www.kozterkep.hu/1723/gellert-es-julianus-barat>

- **Legnica Battle.**

https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Legnica#/media/File:Battle_of_Legnica1241-From_Legend_of_Saint_Hedwig.jpg

- **Monument at Muhi.**

<https://intezet.nori.gov.hu/historical-sites/Muhi/muhi-csata-emlekmuve>

- **Thuróczy, János: Chronica Hungarorum.**

https://hu.wikipedia.org/wiki/Tat%C3%A1rj%C3%A1r%C3%A1s#/media/F%C3%A1jl:Thur%C3%B3czy_Tat%C3%A1rj%C3%A1r%C3%A1s.JPG